

Ewa Sokołowska-Katzer¹⁾
Koszalin

Intensyfikacja nauki języka obcego przez zastosowanie techniki monologu wewnętrznego

Od początku lat 90. coraz większą grupę ludzi stanowią osoby świadomie, szybko i skutecznie uczące się języka obcego. Chcą one uczyć się języka obcego bardzo intensywnie i osiągać widoczne efekty swojej pracy w dość krótkim czasie. Są świadome swoich potrzeb, ograniczeń i zdolności językowych. Znają swoje braki, skuteczne dla siebie sposoby uczenia się oraz mają ulubione tradycyjne metody i techniki, które ułatwiają długotrwałe zapamiętywanie materiału. Zazwyczaj poszukują nowych, czasem niekonwencjonalnych sposobów na ułatwienie swojego procesu kształcenia językowego. Statystycznym przedstawicielem tej grupy uczniów jest osoba dorosła, zazwyczaj czynna zawodowo, ambitna, nastawiona na intensywny

ne samokształcenie pod kierunkiem nauczyciela, który będzie uwrażliwiony na jednostkowe potrzeby swojego podopiecznego. Taki uczeń sam sygnalizuje, kiedy dany materiał jest niejasny lub które zasady są dla niego niezrozumiałe. Nauczyciel nie musi się domyślać, z czym prawdopodobnie uczeń ma trudności. Pod tym względem współpraca z uczniem opiera się na obopólnej umowie, że gdziekolwiek pojawi się problem, uczeń natychmiast to komunikuje i na tej podstawie nauczyciel na bieżąco tłumaczy wszelkie niejasności.

Tacy uczniowie dzielą się na dwie kategorie. Pierwsza z nich obejmuje tych, którzy zakończyli już swoją formalną edukację w szkołach i na wyższych uczelniach, ale czują potrzebę

¹⁾ Autorka jest lektorem języka angielskiego w Studium Języków Obcych Politechniki Koszalińskiej.

dalszego rozwoju. O ile nie znaleźli odpowiedniej dziedziny, gdzie mogą się realizować i poszerzać swoje zainteresowania, często pojawiają się właśnie na zajęciach językowych. Są oni powodowani motywacją kognitywną, stojącą na najwyższym poziomie w klasyfikacji zaproponowanej przez R. Wenzla²⁾. Ten typ motywacji został też zakwalifikowany do tak zwanej motywacji bezpośredniej³⁾, co znaczy, że nauka języka obcego jest traktowana jako cel sam w sobie. Potrzebują oni konkretnych umiejętności językowych lub też potrafią już na początku wskazać dziedziny języka, nad którymi chcą pracować intensywniej. Metody tradycyjne, dotąd wykorzystywane w glottodydaktyce, dają dobrą podstawę do intensywnej, formalnej nauki języka obcego. W omawianej grupie uczniów ujawnia się duże zapotrzebowanie na techniki intensyfikujące proces samokształcenia w zakresie języka obcego. Uczniowie ci wyrażają chęć zwiększenia czasu przeznaczanego na kontakt z językiem. W takim przypadku zadanie nauczyciela polega głównie na zindywidualizowaniu doboru technik nauczania i stworzeniu dobrej podstawy do samokształcenia.

Drugą kategorią dorosłych uczniów, którzy chcą intensywnie uczyć się języka obcego, jest grupa rekrutująca się spośród osób należących we wspomnianej już klasyfikacji R. Wenzla, do powodowanych motywacją o najniższym poziomie – motywacją egzystencjalną. Bez względu na poziom zaawansowania ich umiejętności językowych, siła tego rodzaju motywacji wypływa z czynników zewnętrznych. Występują one zazwyczaj w postaci warunków ekonomicznych zmuszających daną osobę do podjęcia pracy, w której jest wymagana znajomość języka obcego. Mamy tu do czynienia z bardzo silną motywacją pośrednią, czyli traktującą naukę języka jako narzędzie służące do osiągnięcia innych celów. Osoba zmuszona przez utratę pracy lub też groźbę jej utraty, chce się uczyć języka, żeby być konkurencyjną na rynku, radzić sobie z zadaniami w pracy możliwie najlepiej lub przewiduje, że znajomość języka obcego będzie niezbędna do awansowania zawodowego. Przy dużym bezrobociu, szczególnie na terenach północno-

chodniej Polski, sytuacja opisana wyżej stanowi dość częsty przypadek. W omawianych warunkach nauczyciel, oprócz dostosowania się do potrzeb ucznia i pracy nad kształceniem umiejętności językowych, ma również za zadanie podniesienie motywacji do nauki języka obcego na wyższy poziom.

Panujące obecnie społeczne przekonanie, że umiejętność posługiwania się językiem obcym jest bardzo przydatna, a czas spędzony na jego naukę jest uznany za dobre wykorzystanie możliwości rozwoju, tylko umacnia się już istniejącej motywacji w obu wyróżnionych wyżej grupach. Dzięki coraz większej otwartości na kontakty z zagranicą we wszelkich dziedzinach życia, uczeń na bieżąco przekonuje się o słuszności podjętych starań w zakresie nauki języka obcego. Poza indywidualnymi przesłankami danych osób, także atmosfera społeczna jest bardzo przychylna tego typu zainteresowaniom i stanowi wsparcie dla osoby uczącej się. Wykorzystanie istniejących obecnie korzystnych warunków jest szansą dla nauczycieli języków obcych, by stworzyć znaczną grupę uczniów uczących się intensywnie, szybko i skutecznie. Przyczynia się to również do zaistnienia specyficznych warunków, w których popularność i powszechność studiowania języka obcego jest na tyle duża, że staje się normą i decyduje o pozycji społecznej lub towarzyskiej. Wymusza to na osobach w ogóle niezajmujących się taką nauką choćby elementarną znajomość języka, natomiast uczniów zaawansowanych prowokuje do odkrywania dalszych zagadnień, nad którymi należy jeszcze pracować.

W przypadku obu kategorii uczniów przychodzi nam z pomocą *technika monologu wewnętrznego*, która jest przydatna na każdym poziomie zaawansowania umiejętności językowych. Przy dobrej współpracy między nauczycielem a uczniem zastosowanie owej techniki pomaga wzmocnić motywację kognitywną, a egzystencjalną podnieść na wyższy poziom. Ponieważ istnieje bardzo wiele metod i technik nauczania języka obcego, które skutecznie polepszają kompetencje ucznia zarówno w zakresie słownictwa, jak i zasad gramatycznych, zasadniczym problemem jest kwestia myślenia w je-

²⁾ Ryszard Wenzel (1993). *A General Theory of Language Education*. Gdańsk: Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, s. 38.

³⁾ Tomasz P. Krzeszowski (1970), *Teaching English to Polish Learners*, Warszawa: PWN.

zyku obcym. Obecnie, kiedy dostęp do języka obcego, nauki, i środków audiowizualnych jest praktycznie nieograniczony, coraz częściej zważaną kwestią jest problem nie tyle opanowania pewnego poziomu językowego, a operowanie nim w sposób możliwie naturalny, bez ingerencji języka ojczystego. Ciągłe tłumaczenie myśli i planowanych wypowiedzi z jednego języka na drugi jest źródłem wielorakich błędów, kalk językowych oraz wyraźnego spowolnienia i utraty płynności w posługiwaniu się językiem obcym. Dlatego też uczniowie często odczuwają pewien opór w porozumiewaniu się, myśleniu i tworzeniu tekstów w innym języku niż ojczysty, mimo dobrej czy nawet czasem bardzo dobrej jego znajomości. Taki stan rzeczy dał początek pomysłowi wykorzystania *techniki monologu wewnętrznego*, której stawia się przede wszystkim za cel:

- ▶ stworzenie możliwości stałego kontaktu z językiem obcym bez względu na panujące warunki zewnętrzne (jazda autobusem, stanie w kolejce itd.),
- ▶ świadome powodowanie rozwoju płynności języka obcego w myśleniu i uwolnienie myślenia w języku obcym od tłumaczenia z języka ojczystego.

Polega ona głównie na obserwacji i umiejętnym wykorzystaniu powszechnie występujących zjawisk psychologicznych do powtarzania, utrwalania już znanego uczniowi materiału, szczególnie leksykalnego, jak i pomocy uczniowi w coraz lepszym i bardziej płynnym operowaniu językiem obcym. Wspomniana technika zakłada kilka etapów, związanych z współpracą między nauczycielem a uczniem:

Etap I – to wprowadzenie i wyjaśnienie przez nauczyciela kilku kluczowych pojęć opisujących wybrane zjawiska z zakresu psychologii, takich jak:

- ▶ swobodne skojarzenia, rozumiane jako powiązanie dwu lub więcej wyobrażeń, myśli itd. bez ich świadomego ukierunkowania⁴⁾,
- ▶ *monolog wewnętrzny*, rozumiany jako przeprowadzanie bezgłośnej dyskusji z własnymi przemyśleniami,
- ▶ strumień świadomości, opisany jako stale

płynący tok lub sekwencja wyobrażeń, pomysłów, uczuć, wspomnień i myśli⁵⁾.

Do przedstawienia uczniom tych pojęć można wykorzystać zabawy i gry, formalny opis wymienionych zjawisk przedstawiony przez nauczyciela, jak i prezentacje przygotowane przez chętnych uczniów lub wspólne budowanie definicji i opisów. Zakres treści proponowanego opisu zjawisk psychologicznych może zostać poszerzony lub ograniczony, w zależności od wieku, stopnia zainteresowania tego typu tematyką oraz poziomu zaawansowania grupy studentów.

Etap II – to przedstawienie potencjalnych możliwości omówionych i wprowadzonych w pierwszym etapie zjawisk. Uprzednie przygotowanie ze strony teoretycznej jest podstawą do analizy i przeprowadzania obserwacji wybranych zjawisk psychologicznych. Zauważenie ich i rozpoznanie zachęci ucznia do dalszych badań nad ich działaniem i ćwiczeń w zdobywaniu coraz większej kontroli nad tokiem własnego myślenia. Dzięki nowemu spojrzeniu na strukturę różnego rodzaju procesów myślowych uczeń poznaje siebie, swoje możliwości i ograniczenia oraz odkrywa nowe pola zainteresowań.

Etap III – to zachęcenie ucznia do obserwacji omawianych wcześniej zjawisk i własnej interpretacji, przemyśleń oraz przeprowadzenia ich analizy. Jeżeli uczeń jest powodowany motywacją kognitywną, będzie chciał pracować nad dalszym odkrywaniem podobnych zjawisk psychologicznych. Pozwoli mu to osiągnąć większe uporządkowanie i efektywność myślenia, jak i rozwijać chęć do dalszej współpracy z nauczycielem w celu zwiększenia swoich możliwości intelektualnych, poznawczych i przede wszystkim językowych.

Etap IV – obejmuje stopniowe wprowadzenie elementów języka obcego (w postaci słów, wyrażeń lub fragmentów zdań) do *monologu wewnętrznego* ucznia i próbę obserwacji wpływu tego typu ćwiczeń na rozwój swobody w posługiwaniu się językiem obcym. Ćwiczenie to, z początku całkowicie świadome i wymuszone, z biegiem czasu staje się czysto rutynowym

⁴⁾ Włodzimierz Szewczuk (red), (1985), *Słownik psychologiczny*, Warszawa: Wiedza Powszechna.

⁵⁾ Arthur Reber (1995), *The Penguin Dictionary of Psychology*, London: Penguin Books.

przyzwyczajaniem, pozwalającym stworzyć quasi-naturalne środowisko do utrwalania i rozszerzania umiejętności językowych. Jest to najistotniejszy etap wprowadzenia techniki *monologu wewnętrznego*, stanowiący o jej efektywności w procesie nauczania języka obcego i osvajania się z nim w powszechnie występujących procesach myślowych.

▼ **Etap V** – to próba stworzenia pisemnego raportu, opisu lub analizy przeprowadzonego eksperymentu psychologicznego i językowego, ocena skuteczności techniki *monologu wewnętrznego* pod względem pierwotnych wobec niej oczekiwań oraz zapis ewentualnych uwag w stosunku do proponowanej techniki. Ten etap ma zastosowanie głównie w przypadku uczniów, zdolnych do głębokiej refleksji i auto-refleksji.

Jednym z najprostszych sposobów wprowadzenia omówionej techniki w grupie początkującej, uczącej się języka angielskiego jest zapoznanie uczniów z listą popularnych angielskich wyrazów, pochodzących z reklam i nazw własnych, które funkcjonują także w polskiej rzeczywistości.

Przykłady angielskich wyrazów powszechnie używanych w Polsce

Wyraz lub zwrot angielski	Polski odpowiednik	Komentarz
boss	szef	
chips	chipsy	rozumiane jako przekąska ziemniaczana
country	country	rozumiane jako rodzaj muzyki
drink	drink	rozumiane jako napój alkoholowy
fluid	fluid	
grill	grill	
internet	internet	
large	ogromny	rozumiane jako rozmiar ubrań
leasing	leasing	
marketing	marketing	
OK.	tak	
prefix	prefix	
shop	sklep	
supermarket	supermarket	
taxi	taksówka	
WC	ubikacja	

Nauczyciel powinien również krótko wprowadzić pojęcia *strumienia świadomości* i *monologu wewnętrznego* w postaci krótkich definicji takich jak:

„*Strumień świadomości to bieg myśli, odczuć, obrazów, skojarzeń, emocji i pojęć, które pojawiają się, gdy jesteśmy świadomi, kiedy czujemy*”.

„*Monolog wewnętrzny to już tylko werbalne określenia, opisy i fragmenty monologu, rozmowy z samym sobą, komentarze, pojawiające się pod wpływem myśli, sytuacji lub otaczających nas warunków*”.

Obydwa te zjawiska występują powszechnie w języku ojczystym, jednak naszym zadaniem jest wprowadzanie znanych nam już pojęć angielskich do toku myśli i *monologu wewnętrznego*, tak żeby stopniowo uzyskać płynność w myśleniu i posługiwaniu się językiem angielskim bez konieczności tłumaczenia oryginalnych polskich myśli, pojęć i terminów na język obcy.

Następnie nauczyciel zachęca uczniów do przeprowadzenia szeregu prób podobnego zastosowania wyrazów angielskich i zwrotów podczas codziennych, rutynowych czynności: podczas jazdy autobusem czy tramwajem, podczas przygotowywania posiłków lub podczas odpoczynku, kiedy przemyka nam przez głowę wiele obrazów, wrażeń i komentarzy z całego dnia. Tego typu eksperymenty powinny być przeprowadzane jak najczęściej, żeby uzyskać możliwie największą płynność w myśleniu angielskimi pojęciami lub ich zestawieniami. Ważne jest, aby przypomnieć uczniom, że proponowane ćwiczenia nie zastąpią tradycyjnej nauki języka obcego, ani nie zwalniają uczniów od intensywnej pracy nad rozwijaniem umiejętności językowych i podnoszeniem kompetencji językowych przy pomocy technik tradycyjnych, które gwarantują rozbudowanie indywidualnego zasobu słownictwa, znajomość struktur gramatycznych i pogłębianie umiejętności językowych oraz komunikacyjnych. Proponowana technika *monologu wewnętrznego* ma pomagać w osiągnięciu coraz większej płynności i naturalności w posługiwaniu się językiem ob-

cym. W ramach przeprowadzania obserwacji nad wspomnianymi zjawiskami psychologicznymi uczniowie mogą prowadzić zapis swoich wrażeń oraz komentarzy, na temat skuteczności prowadzonych eksperymentów językowych, a to z kolei stanowi dla nauczyciela ciekawy materiał dydaktyczno-naukowy.

Praca z wykorzystaniem techniki *monologu wewnętrznego* jest szansą do intensyfikacji procesów kształcenia i samokształcenia w poznawaniu, utrwalaniu i pogłębianiu znajomości języka obcego. Nawet jeśli w grupie uczniów stykamy się z różnymi zadaniami dla nauczyciela i jest to grupa uczniów na tyle niejednorodna, że istnieją duże rozbieżności w poziomie zaawansowania i motywacji, technika ta może być stosowana bez ograniczeń. Oczywiście, w przypadku tych dwóch wyżej wymienionych grup uczniów pojawiających się na kursach lub lekcjach indywidualnych, nauczyciel powinien skupić się głównie na ich konkretnych potrzebach. Jednak mając do dyspozycji tak duży potencjał motywacji ze strony uczniów, może on pokusić się o wykorzystanie technik pozwalających na ponadprzeciętny rozwój umiejętności posługiwania się językiem obcym. Nauczyciel może dowolnie aplikować opisaną pięcio-etapową technikę w zależności od swoistych

bieżących potrzeb. Wtedy również tradycyjny podział uczniów na początkujących, średnio zaawansowanych i zaawansowanych i charakter pracy z każdą z tych grup pod względem wprowadzania techniki *monologu wewnętrznego* i realizacji jej celów będzie zdominowany raczej przez znaczne podobieństwa między nimi. Ponadto poszerzanie znajomości języka wiąże się tu z poznawaniem samego siebie, swojej struktury i organizacji myślenia. Daje uczniowi wgląd w procesy często niezauważane niemniej jednak powszechne w codziennym życiu. Natomiast nauczyciel, przez relacje z przebiegu eksperymentów z techniką *monologu wewnętrznego* i wgląd w unikalny materiał z jej części pisemnej, może głębiej poznać ograniczenia i problemy swoich uczniów i skuteczniej pracować nad głównymi celami glottodydaktyki.

Bibliografia:

- Tomasz P. Krzeszowski (1970), *Teaching English to Polish Learners*. Warszawa: PWN.
- Arthur Reber (1995), *The Penguin Dictionary of Psychology*. London: Penguin Books.
- Włodzimierz Szewczuk (red), (1985), *Słownik psychologiczny*. Warszawa: Wiedza Powszechna.
- Ryszard Wenzel (1993), *A General Theory of Language Education*. Gdańsk: Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego.
- (wrzesień 2002)